

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р **Владислав Господинов**,
Върху дисертационен труд на тема: „**ФОРМИРАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНА
ИНТЕЛИГЕНТНОСТ ПРИ ХОРА С ИНТЕЛЕКТУАЛНИ
ЗАТРУДНЕНИЯ ЧРЕЗ СОЦИАЛНА РАБОТА В ГРУПА**”,

разработена от

Дисертант: **Гергана Атанасова Деянова**,
в областта на висшето образование **1. Педагогически науки**, Професионално
направление **1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и Дидактика -
Диагностика и формиране на поведенчески потенциал)** за придобиване на
образователната и научна степен „доктор по педагогика“

и

Научен ръководител: проф. д-р п.н. **Надежда Витанова-Савова**

Дата на публичната защита: 19.02.2015 г.

I. Основни биографични данни за автора, имащи отношение към докторантурата и настоящия дисертационен труд

Гергана Деянова е родена през 1985 г. в град София, а през 2004 г. завършва 81 СОУ „Виктор Юго“, София. Веднага след това е приета като студент във Факултета по педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“, където завършва ОКС „Бакалавър“ – специалност „Социални дейности“ (2008 г.) и ОКС „Магистър“ – Програма „Клинична социална работа“ (2009 г.). След успешно издържан конкурсен изпит, Гергана Деянова е зачислена със Заповед на Ректора с № РД20-290 от 02.02.2010 г. като редовен докторант в Катедра „Теория на възпитанието“, при Факултета по педагогика на Университета. Още след завършване на ОКС „Бакалавър“ кандидатът активно работи в полето на придобитата квалификация – Фондация „Център Надя“, Дневен център за хора с психични разстройства, Фондация „Глобална инициатива в психиатрията – град София“ и продължава да се усъвършенства като специалист, за което свидетелстват многобройните сертификати, описани в автобиографията. След като са изпълнени съдържателно и документално изискванията за този тип докторантура, редовен докторант Гергана Деянова е отчислена с право на защита със Заповед на Ректора с № РД20-539 от 06.03.2014 г.

II. Характеристики на дисертационния труд

1. Актуалност на темата на дисертационното изследване

Те са безспорни и в *Увода* авторът разкрива по-детайлно значимостта и актуалността на проблемното поле, станало фокус на дисертационния труд, в няколко основни направления. На първо място във връзка с необходимостта от осъществяване на специфични взаимодействия с хората с интелектуални затруднения. На второ място във връзка с нарасналата потребност от формиране и усъвършенстване на умения по посока постигането на относително равновесие между когнитивната и афективната сфера на човека, която е изключително доминираща в поведението на горепосочената категория хора. И в този смисъл нарастване на значимостта на концепцията за емоционална интелигентност като ключова възможност за постигане на оптимално социално функциониране. На трето място – необходимостта от формиране на такива умения у по-уязвимите групи в обществото – в случая авторът е избрал хора с интелектуални затруднения. И на четвърто основно място тези хора да са в ролята на творци на съдбата си чрез активното им включване в разнообразни социално-педагогически взаимодействия, а да не само консуматори на социални услуги. В увода, съгласно изискванията за такъв вид текстови разработки, са представени и параметрите на теоретико-емпиричното изследване.

2. Структура и съдържание на дисертационния труд

Предложената на вниманието ни текстова разработка е разпростряна върху 331 нестандартни (размер на буквите 12) печатни страници, от които 284 са основен текст, включващ увод, две глави със съответни подчасти, изводи, обобщения и заключение. Налице е списък с източници, съдържащ 62 единици, от които 9 от интернет (необходимо е при евентуално обнародване на труда, каквото препоръчвам, на всички да бъде поставена датата, към която за последно са ползвани). Приложенията са 8 на брой и се нуждаят от по-добро обособяване.

Първа глава (или Първа част, както е отбелязано) е теоретична и е посветена на ключови моменти по отношение темата на дисертационния труд. По-конкретно се обръща внимание на същността и спецификата на интелектуалното и

рационалното развитие на човека и връзката му с емоционалната интелигентност. На нея е отделено специално място като са проследени и интерпретирани идеи и концепции, които са предшественици на концепцията за емоционалната интелигентност, а така също са представени и различните гледни точки на автори, занимаващи се с концептуализирането и изследването на емоционалната интелигентност от появата ѝ в новия формат в края на XX век, до наши дни. Като важна стъпка в този контекст е посочена концепцията на Хауърд Гарднър за множествената интелигентност. И в този смисъл авторът логично поставя акцент върху значимостта от формирането на емпатийни и комуникативни умения. Другото смислово ядро сред теоретичните постановки е посветено на различни аспекти на нарушения в интелектуалната сфера – в т.ч. „умствена изостаналост“ и възможности за ограничаване на ефекта от тях и неутрализирането им посредством психотерапия и формиране на социални умения. Направено е разграничаването между психично заболяване (разстройство) – психотични и непсихотични и интелектуална недостатъчност/умствена изостаналост и са представени рефлексите на социума спрямо хората с умствени затруднения (стигматизиране, дискриминация, в т.ч. и на физиологично ниво като напр. липса на апетит у потърпевшите и т.н.). Заедно с това трябва да се отбележи, че психичното разстройство и интелектуално затруднение са свързани със съюзите и/или на с. 276, което в известна степен противоречи на опита за разграничаване или се дължи на техническа грешка. Също така е обърнато внимание на предлагани социални услуги за хора с интелектуални затруднения. Посочени са методите и подходите на социална работа с този тип клиенти по принцип, а така също и по посока на проблемите и рефлексите на методите и подходите в настоящия момент.

По-нататък авторът детайлно представя психосоциалната рехабилитация на хора с психични разстройства (цел, компоненти, принципи, дейности и други). И навлиза в конкретика чрез подробното представяне на Програмите „Водене на случай“, „Психологическо консултиране“ и много други, които се реализират по време на социална работа с хора с психични разстройства и интелектуална недостатъчност в условията на социална общност. Разкрити са основни и специфични особености на работата в групата и груповата динамика като цяло и в контекста на формиращия им, с фокус към социалните умения, ефект.

Във Втората глава/част авторът представя емпиричното изследване от класически вид, състоящо се от констатиращ, формиращ и контролен експеримент. В първата му част (констатиращия експеримент) са описани характеристиките на целевата група и институцията, в която е проведено изследването (Дневен център за хора с психични разстройства, София). Изключително подробно е представен инструментариума на изследването. Основните диагностични методи, които са описани и са използвани са: Скалата за тревожност и страх на Чарлс Спилбъргър, Скалата за манифестиран страх на Джанет Тейлър, Минесота-тест, т.нар. прогресивни матрици на Рейвън и диагностично наблюдение по поляритетна скала. Всички те са подробно описани като замисъл и технология (процедура) на реализация, а така също и резултатите, които са получени, обработени и анализирани. Осъществен е сравнителен и корелационен анализ на резултатите, получени от инструментите на Спилбъргър и Рейвън, въз основа на които е установена тясната „зависимост между емоционалното състояние и нивото на интелектуална активност“ (с. 171) – ключов изходен пункт по отношение преобразуващото (формиращото) изследване.

Във формиращата част на емпиричното изследване докторант Гергана Деянова представя модел на програма за социална работа в група с лица с психични разстройства и интелектуална недостатъчност (с лека или умерена степен). В програмата са включени и реално са осъществени разнообразни дейности с психотерапевтичен и регулиращ характер по посока отреагиране на специфични, произтичащи от индивида поведенчески реакции и модели по посока формиране на умения за постигане на оптимално социално функциониране в малка група – разговорна терапия, арт-терапия, трудова терапия, множество ателиета по интереси. Авторът е реализирал формиращото изследване чрез част от голямото разнообразие от дейности, включени в модела, които са осъществени с четири групи от отворен тип по време на 30 групови сесии.

В края на емпиричната част са представени резултати от „Диагностично наблюдение на проявите на емоционална интелигентност на изследваните лица“, което е реализирано в констатиращия и формиращия етап на експеримента.

Резултатите от емпиричното изследване са детайлно описани и илюстрирани посредством голям брой таблици (27) и фигури (33).

Дисертационният труд завършва с изводи и обобщения и заключение, в което се съдържат и препоръки, отбелязани като „Рискове и градивна критика относно социалната работа с лица с психични разстройства и интелектуална недостатъчност“.

Авторът посочва, че въз основа на осъщественото теоретико-емпирично изследване заложените хипотези се потвърждават.

III. Основните бележки, препоръки и въпрос, които следва да бъдат отправени към труда и автора са:

- на стр. 6 авторът посочва: „Емоциите са в центъра на умението да се живее пълноценно“. По-скоро умението да се регулират емоциите посредством разума като базисна характеристика на вида Homo Sapiens стои в основата на емоционалната интелигентност и съответно умението да се живее пълноценно;

- обектът и предметът на изследването се нуждаят от известно педагогизиране, така че да се открие още по-ясно пресечната точка между психология, педагогика и социална работа. Също така при обекта на изследването е необходимо прецизиране от гледна точка на това, че се изследва явлението чрез хората (явлението е обект, а не хората);

- на някои места в текста (напр. с. 19 и с. 20) авторът използва терминът контролира или управлява по отношение на афективната сфера. Той предполага категоричност по отношение на регулирането на емоционалната сфера, а изследванията и практиката показват, че това е много рядко възможно и по-коректния термин е направлява. При него се отчита възможността на човека като разумно същество да влияе върху тази сфера, но при отчитане на обстоятелството, че емоциите имат корени в зоната на несъзнаваното, която не подлежи на тотален контрол;

- по отношение на цитирането – в текста в скоби е посочен автора и годината на издаване на произведението му, но не и страницата, което затруднява проверката на коректността на цитата или пресъздадената идея; определено е необходима по-голяма прецизност при азбучното подреждане на източниците.

- озаглавяването на главите (частите) не просто като „Теоретична част“ и „Експериментално изследване“ ще помогне за още по-доброто фокусиране на

съдържанието, а така също и добавянето на обобщаващ текст в края на Първа глава;

- каква основна специфика би могла да бъде посочена по отношение на прилагането на модела, приложен от автора спрямо лица с психични разстройства и спрямо лица с умствена изостаналост?

IV. Приносни моменти на дисертационния труд

Формулираните по този начин от автора научни приноси са приемливи. Те отговарят на реално постигнатото в теоретичен и в практико-приложен план и заедно с това отварят нови изследователски полета.

V. Оценка на Автореферата и публикациите на автора

Текстът на автореферата отразява в структурно отношение дисертационния труд, а така също и ключовите съдържателни моменти от него.

Публикационната активност (4 статии и една студия), формата и съдържанието на текстовете на автора позволяват да се направи извода, че в достатъчна степен, системно и последователно е разгърнат, осъществен и отразен в съответната етапност изследователския замисъл на дисертационния труд.

VI. Заключение

В **заключение** трябва да се посочи, че при подготовката на дисертационния труд Гергана Деянова е вложила много усилия заедно с научния си ръководител и са достигнати интересни и полезни за теорията и за практиката резултати. Авторът е насочил вниманието си към изключително значим и актуален изследователски проблем, какъвто е емоционалната интелигентност. При това фокусът е поставен към като цяло неизследван до момента в България аспект на емоционалната интелигентност, а именно проектирането ѝ спрямо хора с интелектуални затруднения – изключително сериозно изследователско предизвикателство, с което авторът се е справил повече от задоволително. При това критично е подходил към проблематиката и е налице открояващо се авторово присъствие в теоретичното и особено в емпиричното изследване. Изследователският инструментариум е богат, а

установените закономерности и особености са значими, заложи в богат на дейности модел за работа с фокус към темата на труда.

Дисертационният труд на тема „Формиране на емоционална интелигентност при хора с интелектуални затруднения чрез социална работа в група” отговаря на изискванията за подобен вид разработки, заложи в Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Въз основа на това, както и въз основа на отбелязаното по-горе в рецензията и като се има пред вид, че направените бележки и препоръки не омаловажават постигнатото, следва да се изрази позиция с положителен вот и заедно с това да се препоръча на членовете на уважаемото научно жури да гласуват също положително по отношение на дисертационния труд с оглед присъждането на **Гергана Атанасова Деянова** на образователната и научна степен „доктор по педагогика“ по професионално направление *1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и Дидактика)*.

София,

15.01.2015 г.

Автор на рецензията: .....

/доц. д-р Владислав Господинов/